

Biblioteca
Semănătorul

ION MONTANI

DIN ZILE
GRELE

Editura
Librăriei d'lec.
Strada

Prețul 5 Lei.

Biblioteca Semănătorul

Biblioteca de popularizare literară și științifică.

Au apărut:

- Nr. 1. *Alexandru Ciura*: Frații, schițe din războiu Lei 3.—
- Nr. 2. *Victor Stanciu*: Cuib de rândunică și alte schițe de popularizare științifică Lei 3.—
- Nr. 3. *Ion Agârbiceanu*: Din viața preotească schițe Lei 3.—
- Nr. 4. *Dr. Ioan Lupăș*: Din trecutul ziaristicii românești. Lei 3.—
- Nr. 5. *Dr. Ion Matelu*: Probleme școlare Lei 3.—
- Nr. 6. *A. S. Iorga*: La chestiunea industriei naționale Lei 3.—
- Nr. 7. *Ion Clopoșel*: Însemnări pe răboj Lei 3.—
- Nr. 8. *I. Barac*: Pitelea Gâscării sau Paradigma leneșului, mult curioasă și în stihuri alcătuită Lei 3.—
- Nr. 9—10. *Mihail Gașpar*: Blăstăm de mamă roman Lei 10.—
- Nr. 11. *Victor Stanciu*: Plantele de leac Lei 3.—
- Nr. 12. *Emil Isac*: Ardealule, Ardealule bătrân Lei 3.—
- Nr. 13. *Grazia Delledda*: La stână și Ispita, schițe trad. de C. Mușlea. Lei 3.—
- Nr. 14. *I. Băllă*: Insurăm pe Victor și Pe povârniș Lei 3.—
- Nr. 15. *Dr. Ioan Lupăș*: Luptători pentru lumină Lei 3.—
- Nr. 16. *Dr. Al. Borza*: Din viața plantelor Lei 3.—
- Nr. 17. *Ioan Georgescu*: Dovezi nouă pentru adevăruri vechi. Lei 3.—
- Nr. 18. *Gavril Todica*: Zări din univers Lei 3.—
- Nr. 19. *Dr. I. S.*: Patimile și moartea lui Isus Hristos Lei 3.—
- Nr. 20. *Wildenbruch*: Lacrimi de copii Lei 3.—
- Nr. 21. *V. Stanciu*: Poezii populare din războiu (epuizat).

ION MONTANI.

DIN ZILE GRELE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

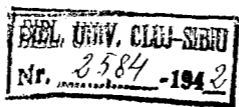

BIBLIOTECA SEMĂNĂTORUL.

EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE, ARAD

6169

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tiparul Tipografiei Diecezane ort. rom. Arad.

Prefață

Am ales în volumul de față un mic mănunchiu din bogata activitate propagandistă a d-lui Ioan Montani, cunoscutul publicist transilvănean, ale cărui articole de ziare au avut întotdeauna puternic răsunet în lumea intelectuală dela noi.

Cititorii vor aprecia avântul și amplexarea dialectică a autorului și din aceste puține pagini ce ne evocă în suflet adâncile noastre frământări din zorii înfăptuirii idealului românesc.

Editura.

Pseudodemocrația maghiară.

Acest articol a fost publicat în preajma adunării dela Alba-Iulia de ziarul „Românul” organul publicistic al partidului național român din Ardeal, în istoricul moment, când șefii intelectuali ai primei republici ungurești dd. conte Mihail Károlyi și profesor Oszkár Jászi, adresează un manifest către popoarele nemaghiare din fosta Ungarie, cu gândul vădit de a le abate din drumul desrobirii naționale.

Arad, 27 Noemvrie 1918.

Manifestul Consiliului Național Român a avut un răsunet, pe cât de puternic în lumea mare pe atât de ciudat în codrul presei

ungurești. Versul suferinții românești impacientează adânc faimoasa intoleranță maghiară și iată-o că se înfige iarăși în copite, strănutând de nerăbdare. Însaș gruparea dlui Jászi tremură de aceeaș nervosită ca bunăoară isterica bucătăreasă a imperialismului maghiar Pesti Hirlap, care se dedă de altfel la adevărate comicării de când s'a deghizat în balerina democrației ungurești. D. Jászi însuș nu ezită să arunce o tolă în-
treagă de săgeți otrăvite asupra conducătorilor noștri, defaimându-le acțiunile și târându-i pe banca imperialismului, cu o desăvârșită lipsă de bunăcredință. Dar democrația maghiară face azi și mai mult: în accesul ei de disperare ea a pornit cea mai bizară ofensivă din câte se pot imagina, împotriva nizuințelor noastre spre libertate. C'un gest ce seamănă aidoma cu un atentat, ea a lansat un manifest cătră toate neamurile nemaghiare din Ungaria cerându-le să se lepede de conducătorii lor firești și să se alăture democrației maghiare.

Va să zică aici nimic nu s'a schimbat. Va să zică glasul de sirenă, care a încercat de nenumărateori să ne fure mințile, când el ne venea dela un Kossuth, Deák, Coloman și Ștefan Tisza, n'a amuțit nici astăzi. E timpul, deci, să grăim o vorbă răspicată cu democrația maghiară și s'o cercetăm mai de aproape pe această amică suspectă a nației noastre.

Fără să ne pierdem vremea în protestări surde și fără să ne pierdem cumpătul, le vom atrage atențiunea să măture, înainte de toate, la ușa lor. Să se mărginească a-și creia și asigura condițiile exclusive pentru o vieată de stat democratică maghiară, iar nouă să ne dea bună pace. Din parte-ne le dorim o izbândă deplină, în interesul larg priceput al muncii pașnice umane, aici în pragul Orientului, îi desfidem însă, în chipul cel mai categoric, de-a se constitui în protectorii fericirii noastre.

Noi, dacă va fi să ne fie dată — ne vom înălța singuri, numai prin noi înșine la nivelul cerut de etica vremii.

Ori cred ei, că acest neam latin nu se resimte de necesitatea noului crez al globului? Au ei, în sufletul nației lor, aceia adâncime a substratului moral, pe care o are sufletul românesc? Suferit-au ei atâta ca noi, încât să aibă tezaurul suferinții: virtutea respectului față de alții, atât de viie în inimile lor, ca noi?

Nu se va înfiora, oare, o lume, de perspectiva înfricoșată a unui iad ce a torturat conștiința românească fără conținere, începând dela moartea lui Gelu și până astăzi, timp de o mie și patrusprezece ani? A mai existat undeva sub soare o robie milenară, care să nu-și fi schimbat nicicând fondul, doar cel mult aspectul de-alungul veacurilor și până în zilele noastre? Și, deci, unde se întâlnește aiurea un neam, în a cărui conștiință să se fi cristalizat într'un sens cu adevărat evanghelic principiul liberei hotărâri de sine, ca în acest suflet românesc, care iată că iese și el acum din catacombele muceniei lui milenare înălțând

cu măreția unei învieri fără seamăn torțele credinței sale străbune!

Nouă președintele Statelor Unite nu ne propovăduiește un crez nou; nouă învățămintele scumpe ale acestui dezastru moral pandemic nu ne sunt învățăminte noi, căci Apusul nu face azi decât să consfințească adevărurile unui popor, care a grăit în pustiu de atâteaori prin rosturile unui Gh. Lazăr, Inocențiu, Iancu, Bărnățiu și ale atâtor altor precursori fără răsplată ai victoriei morale de astăzi.

Noi nu vom cere nimic cu împrumut Maghiarilor, noi avem cantitatea necesară de „var și cărămidă“ nouă în substratul nostru etic pentru a ne putea întruchipa o comunitate națională la înălțimea ori căror așteptări.

Făgăduințele manifestului democrației maghiare n'ating nici măcar nivelul programului nostru din 1881. Și noi știm, că dacă liberalismul lui Kossuth și Deák s'a dovedit să fie acelaș servaj național pentru noi, ca

cel de pe timpul Aprobatorilor, democrația dlui Károlyi nu însemnează decât cel mult o adaptare a aceloraș mijloace de aservire la exigențele unei pseudodemocrații, câtă vreme dsa, dimpreună cu d. Jászi, luptă cu ținta vădită de-a discredita neamul românesc, disimulând fapte și stări și reproșând conștient acțiuni inexistente. Pentru că aceasta o face d. Jászi și ziarul „Világ,” când înfățișează pe arhierii noștri în slujba unui clericalism, care în țarina românească n'a putut nicicând să încolțească măcar, și când atribuie minusculei noastre pături intelectuale porniri imperialiste, nejenat de a se preta astfel la rolul de înoitor al eternei fabule despre un lup cu gura de miere și despre un mieluşel turmentat de furii.

O, ar fi atât de inutilă, de oțioasă și de aridă o discuție, când ceata dlui Jászi cunoaște tot atât de bine ca și noi caracterul și ființa democratică-națională a bisericilor și a tuturor întocmirilor noastre de obște. Ba dsa știe ceva mai mult decât atât,

știe anume, că dacă și-a atins undeva demența șovină apogeul, acel loc e fără îndoială cuprinsul țării ungurești, unde ideologia impilației și strivirii altor popoare a înfățișat o cristalizare aievea clasică, asigurând acestui regat o stranie celebritate până dincolo de țărmii continentului. Și, iată că mentalitatea șovină maghiară, mătrăguna asta grasă a civilizației, reușește acum să otrăvească și spiritul democrației universale, de îndată ce aceasta întâlnește în cale atmosfera de miasme a Budapestei.

E aceeaș mentalitate ibridă, pe care Eminescu a numit-o cu drept cuvânt transcendentă, căci prea s'a prefăcut în nărav, prea a schimonosit creerii unui popor, timp de secole, decât ca acest popor să mai poată imagina realitatea. Intolerantă și refractară, ea nu poate concepe principiul liberei hotărâri de sine a neamurilor, căci sub unghiul ei de a privi sensul se preface în nonsens, iar armoniile iau expresii asimetrice. Când lumea întreagă ne strigă: smulgeți-vă din încleșta-

rea celei mai ruginite dominații de rasă și croiți-vă singuri soarta, mentalitatea maghiară încearcă să ne stavilească iar zicându-ne: stați, oameni buni, voi nu puteți hotări de voi înșivă, decât în brațele repuclicei maghiare, care vă va hărăzi ea libertățile, c'o mână spartă, c'o munificență suverană.

La rândul nostru, noi de data asta vă mulțumim frumos de-atâta dragoste desinteresată, am avut timp s'o cunoaștem — Dumnezeu sfinte! — tocmai destul.

Nu dle Károlyi și dle Jászi, nu mai credem, căci nu mai putem, — ar fi să renunțăm la ultimul fort al salvării noastre: la mintea Românului cea de pe urmă. Iată-ne acum ajunși la conștiința ultimei scăpări ce ne-a mai rămas și nu vom lăsa să ne treacă alături acest fatal moment istoric. Prăpastia de neîncredere ce ați săpat-o în sufletul nostru nu se poate nivela cu păingenisuri de vorbe, ci generații noi vor trebui să vie cu muncă sistematică, stăruitoare, iar aceasta muncă trebuie săvârșită cu răbdare, cu temei

și deplină. Câtă vreme d-lor se arată a crede, că orgoliul dominației de rasă, (care e o operă seculară și care a ajuns să fie însuș caracterul organic al cugetării politice în toate păturile societății maghiare), poate să se schimbe peste noapte, că polòmida intoleranței se poate plivi în sborul unei clipe din câmpul atât de vast al simțirei și culturai maselor ungurești, dlor nu mai sunt oameni sinceri, iar când ceata dlor nu se sfiește a se folosi de armele mistificării și ale defaimării în fața lumii, în scopul de a discredita aspirațiile în deobște admise ale unui popor, noi le vom reproșa o stridentă reacredință.

Nu avem timpul și nici spațiul pentru a fixa cu deamănuntul dovezile atitudinilor de nesinceritate, — le va fi găsit și reținut fiecare cetitor de ziare, mai ales acum vre-o zece zile, când ziarele maghiare, nu numai cele deghizate în democratice, ci chiar ziarul Világ, adusese c'un adevărat triumf știrile despre o pretinsă destrămare bolșevistă

a Franței și Angliei, știri cari chiar prin ecoul larg ce li s'a dat au fost prea concludente în ce privește originea lor. Se va fi convins, zicem fiecare cetitor de ziare, că șovinismul, departe de a se fi risipit în neant (ar fi fost o minune între minuni), e numai intimidat de pașii de fier ai istoriei și că el își tradează prezența chiar și în tabăra cea mai avansată a culturii maghiare de îndatăce crede a-și putea lua avântul. Dar încă afară în întinsul țării! Aici se plimbă încă și astăzi în multe părți pe drumul mare, în ferocitatea-i obișnuită, dedându-se la acte de adevărată extirpațiune, după cum am văzut și ne-am cutremurat zilele aceste. Nu vom discuta asupra acestui punct nici cu d. Jászi și nici cu d. Károlyi, lumea va lămuri psihologia fiecărui caz în parte și dlor se vor convinge la urma urmei cât e de ingrat astăzi rolul lupului lui Lafontaine.

Să-și plece dlor urechea la freamătul ce umple toate unghiurile țării și să nu rămâie surzi în fața adevărului.

Noi nu recriminăm, nu învinovățim, nu reproșăm și nu provocăm, noi concepem clar modul de a se fericii al fiecărui popor, e doar în firea mentalității noastre seculare nepătate; noi vom putea să uităm în toată sinceritatea, că d. Jászi nu s'a deosebit de de Tisza, decât prin metoda dsale dulce de-a ne adormi cu o superioritate artificială a culturii ungurești și vom înceta de-a ne aduce aminte și, că autorul celei mai sugestive lozinci ce a învolburat ura împotriva Românilor a fost contele Károlyi. Vom uita, căci Românul nu „ține minte“ decât în stare de subjugare, dar vom cere odată pentru totdeauna să renunțe la atitudini de nesinceritate, să arunce departe meschinele arme cu cari speră să ne poată discredita, să nu mai îmbete lumea cu apa rece a falsei statistici oficiale, nici cu absurditatea faimoasei configurații geografice și nici cu pretinsele condițiuni apriorice de unitate economică, căci în acest caz vor risca fără îndoială toți sorții osteneleor ce depun pentru o însănătoșire a

neamului lor într'o muncă deșartă, sisifică. Să părăsească, — osebit d. Jászi — iluzia pustie a „fövény“-ului culturii ungurești, lăsând în grija noastră soarta fericirii noastre prin cultură. Dar mai presus de toate, pseudodemocrația maghiară să-și facă din bună vreme bilanțul aventurii cu manifestul ce a adresat poporului nostru, să ia învățăminte pe urma acestei încercări, care nu e cu nimic mai neroadă ca aceea a unui nebun, care ar încerca să jupească piatra de moară.

Câtă vreme nu vor înceta să-și tălmăcească în chipurile arătate intențiile, noi vom demasca fără cruțare toate mașinațiunile unei false democrații și sperăm că lumea va trata în consecință cazul patologic în evoluția universală.

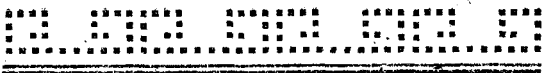
Unde ne abate nouă Românilor, Dumnezeule doamne, fie și numai în umbra gândului, să ne amestecăm în gândurile pentru sine ale unui neam străin! Areopagul neamurilor va hotărî; sperăm, cu înlesnire, de care parte se găsesc garanțiile morale pen-

tru dezvoltarea pașnică a pământului locuit de Români.

Conștiința noastră e limpede. Pe noi nu ne încurcă falsele principii ale nici unei configurații geografice. Noi știm și știe toată lumea, că circulația economică e tot atât de lesnicioasă dela Sibiu la Craiova, dela Blaj la Ploiești, ca dela Dobrișin la Solnoc ori la Budapesta bunăoară. Mai știm apoi, și știe toată lumea că în ciuda Carpaților și mai cu seamă în ciuda vămile, Ardealul a gravitat mereu spre răsărit. Și suntem convinși, în sfârșit, că o nație atât de mică cum e a noastră, n'are să facă umbră altor nații aici în Orient, ci va răspândi numai pacea și înțelepciunea, căci mult e pășită sărmana.

Vom zice împreună cu I. C. Brătianu-bătrânul, că „un stat mic are inima mai aproape de cap, n'are acea libertate de inteligență, pe care o au statele mari“, nu va înțelege deci nici să facă intrigi diplomatice și nici să incalce bunul altora, ci să grijească cu scumpătate numai și numai de vatra neamului.

Să încete cu tertipurile pseudodemocrația maghiară. Acum după ce neamul românesc a gustat din grâul libertății naționale, nu se va mai hrăni în veci cu ghinda protecției maghiare. Și zicem fără orgoliu fără șovinism, fără fumuri imperialiste atât de improprie nouă, ci numai în conștiința atât de întârziată izbânzi a drepturilor noastre firești, că să dea Dumnezeu, ca despre primii noștri pași, ce-i facem ca neam liber hotărâtor asupra sorții sale, să se potă zice ceea ce a zis istoriograful francez Sègur despre strămoșii noștri, și anume, că fondând ei Roma, la cel dintâi pas al lor s'a văzut că sunt pui de lei. Vom face acești pași la Alba-Iulia. Vom privi acolo în față fulgerul conștiinței românești redeșteptate, iar acest fulger va orbi pe cei cu gânduri meschine.

Legitimitatea revendicărilor românești.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un studiu scurt și condensat, care constituie o puternică replică la memoriul, pe care profesorii dela Academia de drept dela Oradea-Mare l-au adresat în Ianuarie 1919 către universitățile din Anglia. Argumentația cuprinsă în această replică este științificește strict verificată de dd. profesori universitari dr. Ioan Lupaș și dr. O. Ghibu dela Cluj, cari au pus autorului cu o de sine înțeleasă înflăcărare patriotică, toate datele la îndemână. Consiliul Dirigent dela Sibiu a trimis replica de față, delegațiunei

noastre la Paris și credem că a fost utilizată cu folos.

Pentru uzul cotidian al intelectualilor români, și mai ales pentru frații, noștri din vechiul regat, acest lapidar resumat al frecutului nostru ardelenesc, va servi de bună călăuză.

Sibiu, Martie 1919.

Academia de drept din Oradea-mare a publicat o adresă către universitățile din Apus, cerându-le sprijinul pentru menținerea integrității politice și teritoriale a Ungariei. Concepția acestei adrese vădește încă odată, că Ungurii — grație unei seculare educații ultrașovine, — nu pot să înțeleagă spiritul vremii. Visurile lor barbare nu s'au vaporizat nici de forța formidabilei lovituri morale, pe care le-a aplicat-o Antanta. Ca un pisc, care supraviețuește o lume de mult scufundată, stărue Ungaria, (acest nucleu al împărăției habsburge) să menție în cuibul ei de pira-terie medievală putredele întocmiri ale sclă-

vajului popoarelor. A fost un iad politic și social această Ungarie pentru națiunile nemaghiare și în acelaș timp o stavilă fatală chiar în calea propășirii bineînțelese a națiunii maghiare. Ungurii ar trebui azi să se bucure, iar nu să facă corul disperării în dimineța asta grandioasă a renașterii la o viață nouă, adevărată, ce le surâde deopotrivă.

Dar câtă vreme ei nu pot să înțeleagă rostul marilor prefaceri etice propovăduite de Anglia, Franța, America, Italia și de întreaga lume aliată contra barbariei, ei vor continua să producă diversiumi în opinia europeană, utilizând în acest scop atitudini improprii zilelor noastre, metode false, răsarite din negura concepției lor refractare, șovine.

Adresa academiei de drept din Oradea-mare e tipică în acest senz. E un efort poate de prisos să opunem acestei adrese adevărul, — el e bine cunoscut azi în Apus. Dacă răspundem totuș, o facem mai mult pentru a semnală o minciună ungurească,

cultivată cu multă predilecție de opresorii noștri de ieri. Această minciună e analogia, pe care o încearcă ei mereu în compararea istoriei lor cu istoria marelui popor englez. Nu s'a văzut nicăiri o culme a grandomaniei ca aceasta. A compune analogia din elementele cele mai disparate cu puțință: deoparte Englezii, civilizatorii lumii, de alta Ungurii, ultimii șovini ai Europei, a căror mentalitate arctică nu cedează nici caldului efluviu al principiilor wilsonice. Dacă numim pe Englezi, într'un chip atât de firesc, clasică națiune a clasicei Magna Charta, — e o adevărată oroare să-i vezi pe Unguri ambiționând un titlu similar în istorie, când ei se referă la Bula de aur (1222.) Ca un bloc de granit se înalță Magna Charta în zarea îndepărtatelor secole, încremenită pe vecie în retina Istoriei, iar Bula de aur s'a prefăcut chiar în clipă nașterii ei, în jugul de fier al națiunilor stăpânite de Unguri.

Istoria e de partea noastră.

În adresa sa, profesorul de istorie al academiei din Oradea-mare reeditează aceiaș analogie fictivă, arbitrară. El grupează contra Românilor argumente de natură istorică, statistică și economică, a căror netemeinicie științifică e cu atât mai evidentă, cu cât ei urmăresc numai ținta de-a seduce opinia publică engleză. Apare această țintă din împrejurarea, că singurul izvor pe care-l utilizează împotriva Românilor e o *Enciclopedie britanică*, ale cărei date nu mai sunt considerate nici în Anglia de argumente istorice. Autorul maghiar se ferește a cita un singur autor cu reputație științifică necontestată.

La rândul nostru nu ne este deci greu să combatem o adresă atât de puțin rezistentă ca aceia a profesorilor maghiari.

El spune că Românii n'au *drepturi istorice* asupra teritoriilor revendicate și neagă contiuitatea elementului Daco-roman la nor-

dul Dunării, afirmând că poporul nostru s'ar fi format exclusiv în Balcani, la sudul Dunării. Se știe, că niciodată un râu n'a putut să facă graniță impenetrabilă în calea unui popor. Elementul Daco-roman a fost răspândit în mare măsură la nordul și la sudul Dunării. Colonizarea Daciei și organizarea ei sub Romani a dat în cursul unui secol și jumătate rezultate trainice, cari nu puteau fi prăbușite în momentul retragerii legiunilor romane din Dacia Traiană în Dacia Aureliană. Deodată cu legiunile au putut părăsi Dacia câteva elemente orașenești și funcționarii, dar poporul, care a fost și este pretutindenea atât de strâns legat de glia strămoșească, a rămas aici mai departe, continuându-și cu sârguință și păstrându-și toate rosturile. Răsboiul mondial, cu toate măsurile militare, ce s'au luat pentru evacuarea unor teritorii de război, — măsuri cu mult mai drastice decât cele de pe timpul împăratului roman Aurelian, — n'a putut desrădăcina de nicăiri poporul băștinaș.

Sunt, însă dovezi istorice sigure despre existența și continuitatea Romanilor la nordul Dunării, în Dacia Traiană.

Între anii 348—355 episcopul Ulfila a predicat evanghelia lui Cristos atât în stânga cât și în dreapta Dunării, despre celace ni s'a păstrat următoarea dovadă istorică din secolul al IV lea: „Graecam et latinam et goticam linguam sine intermissione in una et sola ecclesia Hristi praedicavit,, (cf. G. Witz: *Über das Leben und die Lehre des Ulphila*, Buchsstücke eines ungedruckten Werkes aus dem Ende des vierten Jahrhunderts. Hanover 1840). Dacă nu ar fi fost aici în stânga Dunării o populație romană sau traco-romană, episcopul Ulfila n'ar fi avut pentru cine să predice în limba latină. Dar la scriitorul din secolul VI Jordanis, în scrierea „de gestis Gothorum“, de asemenea sunt amintiți romanii.

Cronicarul rus Nestor spune că la venirea Maghiarilor în ținuturile Tisei locuiau Vlahi și Sloveni.

Vestita cronică ungurească, cronică notarului anonim al regelui Béla arată, că Românii erau aici organizați în trei ducate și descrie amănunțit lupta dintre ducele român Gelu și dintre Tuhutum conducătorul ungu-rilor. Adevărat, că asupra acestei cronici știința încă nu și-a spus ultimul cuvânt, dacă ea datează din secolul XI. ori XII. (Bela I. ori Bela II.), dar contraversa e indiferentă pentru chestiunea ce ne preocupă, căci autorul ei vorbește despre ducatele Românilor ca despre niște așezări cari au existat din vechime. Confirmă acest lucru și un document istoric dela 1231, în care se zice, că Românii locuiesc în Transilvania din timpuri foarte vechi, ce trec peste memoria ome-nească („a temporibus humanam memoriam traseuntibus“).

Dintre istoriografiile de reputație științifică mondială amintim pe englezul Gibbon care în celebra sa lucrare *The history of the Decline and Fall of the Roman Empire* accentuiază că „Românii și până azi au păs-

trat numele limbii romane și au fost totdeauna mândri de originea lor romană. *Au trăit încunjurați de barbari, dar nu s'au amestecat cu dânșii*". Iar francezul *Thierry* spune: „O parte a coloniștilor romani nu a voit să părăsească țara Daciei. Până le-a fost cu putință s'au împotrivit Goților, cari de pe malul Nistrului se resfirau spre Dunăre. Dar când Goții au ajuns stăpânitorii Carpaților coloniștii romani au decis să se supună stăpânirii Goților, cari îi cruțau pe ei ca pe niște meșteșugari și lucrători agricoli, fiindcă deprinderile acestora lor le erau cu totul necunoscute, pentru care cauză le și disprețuiau. Mai târziu a ajuns Dacia din mâna Goților în mâna lui *Attila* și astfel coloniștii romani au devenit supușii lui *Attila*.

După *Attila* au urmat alți barbari, cari au cruțat poporul acesta sânguinos, a cărui muncă era și pentru dânșii de folos. Astfel au trăit coloniștii romani o viață civilizată timp de 17 secole, în mijlocul diferitelor popoare barbare, păstrându-și limba neolatină și fisionomia nobilă și frumoasă

care ne reamintește pe Italiieni, pe când pe stăpânitorii lor i-au măturat valul vremii“ (Vezi și Justus: *Történeti Párhuzamok*, Budapest, 1907.)

Autorul memoriului dela Oradea-mare afirmă, fără a dovedi, că limba română, ca și rasa însăși, s'ar fi format în Balcani. Cercetări filologice speciale au dovedit tocmai contrarul. Amintim numai lucrarea savantului profesor dela universitatea din Cernăuți *M. Niemeyer*, intitulată „Zur Reconstruction des Ur-rumenischer“ (Hale a S. 1910), unde se arată în mod științific, că înrâuririle balcanice asupra limbei române s'au putut exercita tot atât de bine la Nordul ca și la Sudul Dunării.

Pentru afirmații mai amănunțite cu privire la timpul și locul formațiunii poporului român, precum și cu privire la vechile lui așezări, aflăm de lipsă a indica aici următoarele izvoare istorice :

Dr Iulius Jung: Die Anfänge der Rumänen. Römer und Römanen in der Donau-

ländern. — *Ladislau Pic*: Über die Abstammung der Rumänen. Zur rumänischen-ungarischen Streitfrage. — *Dr. I. Gherghel*: Zur Frage der Urheimat der Rumänen. — *N. Iorga*: Geschichte des rumänischen Volkes — *V. Pârvan*: Contribuțiuni epigrafice la istoria creștinismului daco-roman. — *D. Onciul*: Originile principatelor române. — *I. Lupăș*: Istoria bisericească a Românilor ardeleni.

*

După venirea maghiarilor se începe pentru români sclavajul social și național cel mai fără seamăn în Europa întreagă.

Episcopul german *Otto* din Fresing, care a călătorit prin Ungaria în sec. XII., dupăce descrie Ungaria numind-o „paradisus Dei vel Aegyptus spectabilis“, spune despre Unguri: „Sunt autem praedicti Ungari facie tetri, profundis oculis, statura humiles, moribus et lingua barbari et *feroces*, ut inre *fortuna culpanda* vel potius *divina patientia admiranda* sit, quac, ne dicam hominibus, sed *talibus hominum monstis tam*

delectabilem exposuit teram" (Marcali: *Enchiridion fontium historiae Hungarorum*, pag. 119—120).

Subt sbiciul acestor „monstri“ ai istoriei elementul român din Transilvania și-a păstrat câtva timp autonomia sa locală, care a fost însă din secol în secol redusă la teritorii tot mai mici.

La 1437 nobilii maghiari, Săcuii (tot Unguri și ei) și Sașii au încheiat o alianță, așa numita *unio trium nationum*. pe care istoriograful Transilvaniei, Gh. Barițiu, o caracterizează drept „cea mai infernală conspirațiune contra poporului român“. Atât sub raportul vieții bisericești, cât și al celei politice și economice, am avut Românii mult de suferit.

Regii Ungariei jurau solemn Papii din Roma, că vor extirpa pe toți ereticii români din *Transilvania, Maramurăș, Bihor și Banat* (ad haereticos extirpandos). Regele Ludovic cel Mare la 1366 și urmașul său Sigismund la 1427, apoi principii calvini ai

Transilvaniei din sec. XVI. și XVII au pornit goane memorabile contra Românilor.

Dieta din 1566 a tăbărât să-i alunge din Transilvania (art XVII din 1566, dieta din 30. Noemvrie — 13 Decemvrie). Țăranii români au fost aruncați prin legea lui Werbőczy (1514) într'o robie nespus de tristă și grea („*mera et perpetua servitute*“). Preoții români erau iobagi legați de glin (*glebae adscripti*).

Diploma principelui Transilvănean *Gavriil Báthory* (9 Iunie 1609) spune că preoții români sunt ținuți cu totul în condiție iobăgească, sunt oprimați zi de zi tot mai mișelește, contra ori cărui drept și contra obiceiurilor observate de alte biserici (*Pastores Valachi in dies gravantur et miserrime premuntur, imo contra ius et equum ac morem aliarum bene constitutarum Ecclesiarum*).

Acelaș lucru îl spune principele Acatiu Barcsai despre Români în diploma sa din 15 Martie 1659 (detestanda coiecitare praemuntur).

Cronicarul ungar Nicolae Istvanffy zice că nobilii unguri privesc țara parc'ar fi o pradă a lor („regnum praedae loco habent“.)

Iată care a fost efflorescența postumă a celebrei *Bule de aur* (această pretinsă *Magna Charta* ungurească) în Ungaria!

Furor hungaricus

Dupăce politica religioasă perfidă și infernală a Habsburgilor a isbutit la sfârșitul secolului XVII. să producă o desbinare bisericească între Români, spre a-i putea cârmui mai ușor, în baza faimoasei sale maxime de stat: „*divide et impera*“! — suferințele Românilor au devenit și mai cumplite. Maria Terezia, vestita regină, scria la 20 Octomvrie 1760, guvernului său din Transilvania: „A pătruns la urechile noastre știrrea, că poporul român de rital grec din acel principat al Transilvaniei, este, din cauza religiei sale, *pedepsit cu moartea și cu alte pedepse crunte.*“ (Dr. A. Bunea:

Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici. 1902. pag. 452—453.)

Împăratul Iosif al II-lea s'a nizuț zădarnic să ușureze soarta Românilor. El vedea în starea Românilor o adevărată *degradare a omenirii*.

Cel mai de seamă istoriograf ungar, *Marczali*, care a descris în trei volume timpul lui Iosif II., constată și el că poporul român din Transilvania *a gemut sub povara unei opresiuni întreprinse*: național-politică, religioasă și economică. (*Marczali*: *Magyarország II. Jozsef korában III.* p. 6.). Acelaș lucru îl spune istoriografuț sas transilvănean *Dr. Fridrich Teutsch*, în cartea sa: *Die Kirchlichen Verhältnisse Sibien-bürgens.* Halle 1909. pag. 50—51.

De aici încolo documentele neasemuitei opresiuni maghiare se sporesc atât de mult, încât ar trebui să scriem volume întregi citându-le.

Faimosuț *furor hungaricus* departe de a se domoli cu ivirea timpurilor moderne,

el ia formele cele mai varii, mai evolute, căci Ungurii au încercat de aici încolo să salveze prestigiul Ungariei față de străinătate cu aparențe constituționale, dar mențineau în realitate acelaș sclavaj al poporului nostru în domeniile vieții lui.

Furia intoleranței de rasă își face obiectiv predilect din școala și biserica românească, după ce prin neglijarea intenționată și sistematică au reușit să producă în ținuturile locuite de Români stări economice înfiorătoare.

Maghiarizarea cu ori ce mijloace a fost înălțată la rangul unei doctrine de stat. Cel mai efectiv mijloc li se părea totuși instrucția căci tărâmul cel mai pustiu în viața românilor era tocmai școala. Cele câteva școale medii, patru gimnazii complete, le aveam încă din grația Mariei Terezia, a împăratului Iosif al II. și a lui Francisc Iosif I. din era absolutismului: Ei nu și le puteau spori mai mult, iar mirajul unei universități plutea în calea unui viitor incalculabil.

Adevărat, că după transacțiunea dela 1867 camera ungară a votat-o, lege destul de liberală, așa numită a naționalităților, dar *Ungurii n'au aplicat această lege nici într'un singur caz*. Ea dispune introducerea învățământului românesc în școlile de stat primare și secundare din teritoriile românești, — timp de 50 de ani, însă, n'a existat nici măcar o școală, în care această dispoziție a legii să se fi executat. Dimpotrivă, guvernele ungurești, toate, fără nici o excepție, au căutat să maghiarizeze chiar și școlile făcute de Români.

Școala românească a trăit timp de lungi decenii chinurile vivisecțiunii, iar la 1917 a fost răpusă cu totul, căci, Românii ardeleni, pe urma dezastrului trecător al armatei române, au fost aduși într'o situație politică îngrozitoare, care le-a sleit și ultimul strop de rezistență.

Maghiarizarea prin școală.

Sistemul unguresc de distrugere a na-

fiunii române cu ajutorul școalei se inaugurează la 1879, la un an după războiul victorios, pe care-l purtase România pe câmpiile Bulgariei și care dădea o considerabilă importanță internațională, nu numai micii României, ci românismului întreg.

Ungurii înțelegeau, că Principatele române, împotriva unirei cărora ei uneltiseră pe toate căile, vor deveni o primejdie pentru Ungaria, căci și Români transilvăneni vor dori să se unească la un moment dat cu România. I-a cuprins o grabă înfrigurată de a ne maghiariza și loviturile cad tot mai grele și mai întefite asupra școalei și a bisericilor române, singurele cetățui ce mai apărau naționalitatea noastră.

Ca să amintim numai câteva: la 1891. parlamentul ungar votează o lege, prin care hotărăște înființarea grădinilor ungurești de copii prin satele nemaghiare, pentruca astfel maghiarizarea să înceapă încă la vârsta de 3—4 ani a copiilor. Acestor școli, cărora marele prieten al copiilor, Froebel, le rezer-

vase o capitală problemă legea ungurească le impunea menirea „de a introduce pe copii în vorbirea limbei maghiare“. O nouă lege adusă la 1913 spune, că „fiecare grădină de copii trebuie să trezească și să desvoalte în sufletul copilului *sentimentul de alipire la patria ungară și conștiința apartinerii la națiunea ungară*“.

Iată că s'a creiat astfel în lume și un Cimborasso al anomaliei pedagogice!

Contele *Apponyi*, autorul legii desnaționalizatoare dela 1907, a spus: „Școala, care n'are în vedere principiul, că cetățenii ungari aparțin *exclusiv* patriei maghiare, degenerază într'o școală de păcătoși și de trădători și e tot atât de puțin tolerabilă ca o școală *infectată de ori ce alt soi de imoralitate*“.

În adevăr, în școlile românești se învâța numai istoria și geografia ungurească. Simpla amintire a comunității noastre de sânge și de ideal cu românii din provinciile libere constituia „*tradare de patrie*“. Fr. Ha-

lász (mort la 1912) secretarul de stat al departamentului instrucțiunii, scrie la 1905, — cu doi ani înainte de legea lui Apponyi, care venea să dea școlilor noastre lovitura de grație: „Întreg ținutul e câștigat pentru maghiarizare prin marele număr al școlilor de stat“ (pg. 91). „Maghiarizarea e în cea mai frumoasă desvoltare“ (86). „Școala de stat nu numai că apără minoritatea maghiară, dar ea maghiarizează chiar tinerimea germană și slovacă“ (93). Comuna Berezna a fost maghiarizată cu ajutorul școlii“ (106). „Maghiarizarea celor 30—40,009 de Români din Valea Crișului repede e, cu ajutorul școlilor de stat existente și cu al celor 1—2 școli ce se vor mai ridica, o chestiune simplă a celui mai apropiat viitor“ (109). „Școala de stat împlinește din punct de vedere almaghiarizării o misiune, care nu se poate prețui“. (112). „Maghiarizarea întregii populațiuni a ținutului e numai chestiune de timp“. (136).

Un mic tablou statistic :

În timp de 40 ani, dela 1872—1912,

interval în care la toate popoarele numărul școlilor s'a sporit cel puțin cu 100 procente la Români ardeleni a scăzut cu aproape 23% La 1872 noi aveam 2878 școli făcute toate din sudoarea feții ; la 1912 numărul lor a scăzut la 2257, după însăș statistica ungurească. În acelaș interval școlile ungurești aproape s'au dublat (dela 7991 la 13.199). Într'un singur ținut, al Hunedoarei, ținutul voinicilor Moți, care a dat neamului nostru pe marii eroi și martiri Horea, Cloșca, Crișan și Avram Iancu, în timp de 5 ani de zile (1907-1912) s'au închis, pe urma sistemului sălbatic de opresiune, nu mai puțin de 112 școli românești (din 202 au rămas 90). Se poate ușor imagina Calvarul învățătorului român, acest mucenic al civilizației. Și cine ar putea să spuie cât au suferit copiii noștri pe urma criminalei legi a lui Apponyi, care i-a împiedicat în dezvoltarea lor sufletească și trupească, chinându-i cu o limbă lipsită de orice înrudire cu vre-o altă limbă

europăană, o limbă fără nici o valoare culturală internațională.

Un sistem ca acesta era o crimă la adresa umanității și el trebuia să peară.

Calvarul bisericilor române,

Fără număr sunt loviturile îndurate de cele două biserici românești, aceste ocrotitoare modeste ale școalelor noastre. Începând dela 1868 și până în timpul războiului aproape fiecare an a pus o nouă cătușă bisericilor noastre.

Tendința maghiară cutropitoare a culminat în legile XIV. dela 1898, XIII. dela 1909 și XXVIII. dela 1913.

În vreme ce toate confesiunile din Ungaria erau ajutate din vistieria statului, bisericilor noastre li se aruncau fărâməturi de milă, menite și acește să fie un titlu mai mult de atentare la ființa lor.

La 1911 se înființează episcopia hibridă de Hajdudorog, de ritul grec, dar cu limbă

ungurească. Le-a trebuit bărbaților de stat maghiari străduinți de-un deceniu, pentruca s'o stoarcă cu uneltiri machiavelice dela Scaunul Papal. Episcopia aceasta era o absurditate nu numai morală, dar și geografică, căci se întindea asupra tuturor ținuturilor locuite de Români, din Pusta ungu-rească până'n Carpații săcuiești. A fost calul troian în biserica românească și cine știe, dacă introducerea lui n'ar fi grăbit prăbușirea independenței noastre bisericești, dupăce poporul nostru abia mai putea să prindă răsuflet în ploaia atâtor prigoniri.

Temeritatea maghiară a mers atât de departe, încât în timpul războiului, la 1916, ea a octroat, utilizând un vast aparat de terori administrative, pe trădătorul faimos Vasile Mangra în scaunul mitropolitan dela Sibiiu. Subt cărmuirea acestuia autonomia bisericească a Românilor gr. orientali a fost călcată în picioare într'o măsură atât de mare, încât la sinodul archidiecezan, ținut la Sibiiu în Aprilie 1918, s'a înfățișat comi-

sarul guvernului unguresc din Budapesta, baronul Emil Horváth Pétrichevich, însoțit de-o mulțime de jandarmi și detectivi, ceia ce a îndemnat pe deputații români să închidă sinodul.

Opresiunea maghiară sub alte aspecte.

Dacă am sta să înșirăm prigonirile ce-am îndurat în presă, în politică, în justiție și cu osebite pe terenul economic și cel social, ar trebui să umplem cărți întregi. Am făcut acest lucru altădată. Ajungă, dacă amintim, că numai în restimpul dela 1891 până la 1910 publiciștii români au suferit întemnițări în total de vre-o 100 de ani. La timpul său Apusul s'a înfiorat de statistica noastră ce publicasem cu ocazia conferențelor internaționale.

În parlamentul din Budapesta poporul românesc de aproape patru milioane (18—20% din întreaga populația Ungariei) a avut abia patru reprezentanți, în loc de vre-o 90, câți i s'ar fi convenit în proporția celor vre-o

450 de mandate. Cine nu-și poate închipui adevăratele războaie, ce erau campaniile noastre electorale, când din peste 100 de candidați puteam scoate abia patru-cinci! Fiecare mandat românesc a fost stropit cu sânge, iar răzbunările împotriva populației românești nu mai conteneau.

În justiție și administrație *funcționarii români aveau abia un procent.*

Pe terenul social intoleranța a atins culmi nevăzute nicăiri în lume, iar pe cel economic se îndeplinea opera de *expropriere desărvârșită a țaranului român, care în virtutea legii din 1918 a ajuns să fie oprit, pur și simplu, de-a mai cumpăra pământ.*

Mai trebuie oare să spunem, după toate astea, cât de false sunt datele statistice ale profesorului maghiar dela Oradea-mare?

Statistica oficială maghiară și-a câștigat de mult o tristă celebritate mondială. Ea admite Românilor o majoritate absolută numai în 11 comitate, când noi o avem în 16, iar relativă în 5.

Ungurii au o majoritate absolută numai în trei comitate pe teritoriile revendicate de Români, (în Ciuc Treiscaune și Odorhei), dar și acele cad în centrul marelui bloc românesc. Pe aceste teritorii ei locuiesc de altfel resfirați cu desăvârșire și numai în câteva orașe mai compacti. Dacă scădem Secuimea (aproape $\frac{1}{2}$ milion), care cade compactă în centrul României-Mari, mai rămân în celelalte ținuturi românești abia câteva sute de mii de Unguri, față de 3,619.562 de Români și vre-o 800.000 de Germani, Sași și Șvabi, vre-o 300.000 de Sârbi, Ruteni, Slovaci, Ovrei etc.

Datele aceste statistice nu sunt încă definitive, însă realitatea va oglindi cât de curând un procent și mai puțin favorabil Ungurilor, după ce un mare număr de funcționari a început să părăsească de bună voie (neputându-și înfrâna ura oarbă față de Români) orașele din Transilvania, subțind astfel în mod simțitor pătura artificială maghiară suprapusă în orașe. Nuv om uita apoi,

că în afară de cei abia vre-o 80-100.000 de Sârbi (câți vor rămâne între frontierele probabile ale României mari), toate celelalte popoare voiesc să-și asigure un viitor în colaborare sinceră cu viitorul stat românesc.

In plină furtună.

În cursul războiului, în clipele cele mai grele ale monarhiei austro-ungare, unii bărbați de stat maghiari (în special contele Tisza) au făcut încercări de-a domili la aparență urgia ce sufoca pe Români, trimitându-le chemări de sirenă. Au fost încercări efemere numai, căci de îndatăce și-au dat seama, că pericolul românesc devine din ce în ce mai amenințător, acțiunea de completă distrugere a românismului a început să se deslănțuiască pe toată linia.

Regimentele românești sunt amestecate cu trupe ungurești și mânate la măcel de ofițeri unguri pe toate fronturile. Contele Tisza a dat faimoasa lozincă a extirpării

Transivaniei ; „pentruca *România să-l găsească cimiter.*“

La 1917 și 1918, după ce Românilor drept răsplată pentru martirajul lor în război, li s'a interzis prin lege să cumpere pământ, ministerul de culte închide deodată vre-o 400 de școli românești dela granița dinspre România, creind așa zisa „*zonă culturală*“, care cuprindea județele ardelenesti dinspre România și avea să devie, într'un timp scurt, o fâșie ungurească între România și între inima Ardealului românesc.

Trebuia înfrântă unitatea geografică românească pentruca apoi să ne frângă cu atâta mai ușor unitatea naționalității românești.

Zeci de preoți și învățători români au fost aruncați în temniță și toată suflarea românească a fost terorizată până la extrem. Mulți au fost internați în ținuturi nesănătoase, pe lângă lacul Fertő, *germinator de maladii palustre* (protopopul Dr. George Dragomir din Biserica-Albă și mai mulți preoți, îmbol-

năvindu-se, au murit acolo) alții au fost osândiți la moarte fără nici un motiv.

Reprezentanții socialdemocrației maghiare, ei înșiși maghiari, au fost nevoiți să recunoască în 1917 la congresul din Stockholm că „în Ungaria regimul feudal-șovin a creiat pe seama națiunilor nemaghiare de acolo, stări de opresiune fără seamăn pe întreagă suprafață a pământului.“

Anii 1917 și 1918 au fost pentru noi mai grei decât secole întregi de asuprire. Când se va publica întregul material documentar despre suferințele acestor doi ani, va putea înțelege orișicine de ce *nici un singur Român ardelean nu mai voiește cu nici un preț, ca Ardealul, Banatul, Crișana și Maramurașul să rămână sub Unguri.*

Dar faptele la cari se dedau Ungurii chiar în prezent, canibalismele la cari se dedeau în ținuturile neocupate încă de armatele românești, canibalisme cari trezesc un ecou al groazei și fiorului în lumea întreagă și cari vor fi cunoscute în curând

pretutindenea, dovedesc înc'odată, că legendarul „*furor hungaricus*“ rezervă încă veacului nostru multe pagini de rușine. Se adevăresc pentru totdeauna cuvintele cronicarului italian *Regius*, care la ivirea Maghiarilor în Europa i-a caracterizat astfel: „e un popor foarte sălbatec și mai înfiorător decât fiarele, pentrucă beau sânge și mânâncă sânge de oameni“. (cf. Pauler Gyula: „*A magyarok története*“, vol. I. pag. 50). Recentul caz dela *Józsikafalva*, unde Ungurii au ars pe rug zeci de Români și i-au lăsat neîngropați o săptămână întreagă; apoi cazul tot atât de recent, când au îngropat pe Români în pământ până la înălțimea ochilor, lăsându-le liberă numai țeasta, pentruca s'o sfârâme cu izbituri de cisme, sunt foarte concludente în senzul cronicarului *Regius*.

Da, — și azi, când cetățuia asta de pirați ai Istoriei, care a fost Ungaria cu Ungurii ei, s'a prăbușit definitiv, opresorii noștri de ieri, c'o oarbă temeritate tot mai sporesc hecatombele de victime românești,

într'un timp când în cele 16 comitate ocupate de armatele românești n'a fost omorât nici un Ungur.

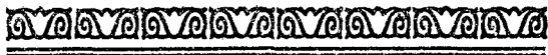
E o minune a istoriei, cum poporul românesc ieșit în sfârșit la suprafață din subsolurile unor prigoniri milenare, știe să puie o stăpânire severă, demnă și civilizată asupra teritoriilor ce-i revin în baza tuturor drepturilor etice firești, într'o vreme când teritorul neocupat al Ungariei de ieri e teatrul anarhiei și-al debandadelor comunisto-bolșeviste.

Grație substraturilor sale străvechi de civilizație elenică și romană, poporul românesc a dat din clipa primei sale pășiri în fața lumii, examenul vocațiunei sale nobile aici la porțile Orientului.

De aceia universitățile din Apus nu vor da ascultare unor adrese de felul celei venite dela Oradea-Mare și vor primi cu acciaș înțelegere „unitatea fluvială“, precum și pretinsa „unitate geografică“ a fostei Ungarii, argumente, cari tradează chiar ele,

că Ungurii înșiși sunt convinși în fundul
conștiinței, că asupra lor se împlinește azi
un act de dreptate al Istoriei, — foarte
tardiv, dar pe deplin justificat. . .

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pădurea fermecată.

Articol prim apărut în „Patria“, organ al partidului național român din Transilvania, atunci încă integral. E un răspuns de presă la memoriul societății maghiare „Védelmi Liga“ (Liga apărării) dela Budapesta.

Sibiu, 18 Februarie 1919.

Reflecții asupra memoriului publicat de „Védelmi Liga“.

Cu ochii împăingeniți de ceața unei false educații, Ungurii se mișcă cu gesturi de somnambuli în revărsatul lumii noi ce e

pe cale a se înstăpâni pe glob. Ei nu înțeleg nimic ori numai foarte puțin din ceia ce se întâmplă, dar în tot cazul le scapă miezul principiilor de nouă aranjare a continentului. De secole, toate domeniile cugețării ungurești au fost saturate numai de ficțiuni, din cari s'a desprins o bizară concepție asupra rostului lor în lume.

Până mai ieri făceau tuturor celorlalte neamuri impresia unor ființe transcendente inadapabile la realitatea din țara lor. Dacă le spuneai, că ești român, ei răspundeau pur și simplu că nu există Români în țara ungurească — și, osificați în această ideologie, n'au mai putut pricepe de ce Europa întreagă li s'a făcut dușmană. Ei credeau în toată sinceritatea, că lumea le face o nedreptate și-și închipuiau, că opera maghiarizării e o operă legitimă și frumoasă. Nicăiri în lume nu s'a văzut ceva mai stra-

niu, ca ceace se cheamă „mentalitate șovină maghiară“ fructul acesta exotic al unei conștiinți de părăsire, izolare și neînrudire cu nimenea aici în simburele continentului, căci, da, politica șovină, cu întreg aparatul ei secular de pseudoconcepții de civilizație a fost o politică a disperării, dictată de instinctul menținerii unei rase amenințate mereu de cutropiri etnice, în procesul lent, dar covârșitor și sigur, al evoluției raselor europene.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu ne prinde deci mirarea, că azi, când porunca mare a legilor firii se împlinește asupra capetelor lor, ei nu înțeleg aproape nimic din ceace se întâmplă.

În toată purtarea lor e un vădit element patologic. Ajunși acum singuri, avizați la valorile lor proprii, ei simt că întreagă clădiera vieții lor culturale, așa ibridă și ne-
rezistentă cum e, merită să se prăbușească

de năvala atâtor curențe naționale viguroase, câte-și bat azi valurile subț zidurile Ungariei în ruină. Va fi greu, nevisat de greu pentru ei, să-și așeze temelie nouă, pe un teren redus la frontiera lor etnică, să-și însușească pasul natural al altor neamuri, scuturând multele artificii din trenajul lor de funambuli ai civilizației.

Astfel fiind făptura lor, e natural că apărarea care și-o fac trece în tangentă asupra noilor realități. Cred a putea zădărnici porunca wilsoniană îngrămădind dovezi de fațadă, construcții cu adevărat potemkiniane azi, când diriguitorii lumii lucrează în fiecare amănunt cu lupa sociologiei.

N'avem decât să cercetăm, așa la întâmplare, oricare din cărțile care se tipăresc în apărarea cauzei maghiare. Ne vom opri totuș la memoriul publicat de „Védelmi Liga“ (Liga Apărării) și adresat lui Wilson, pen-

trucă e mai sintetic și vom trece cu vederea talazurile de foi volante, de broșuri bolșeviste precum și campania de pervertiri și calomnii, susținută de presa budapestană. Credeți, poate, că scriitorii maghiari, în clipa aceasta a Nemezei, au găsit vre-un argument? Nu. E vechiul lor bagaj de scamatorie șovină în această carte.

Întâi și întâi, ni se contestă „dreptul istoric“ asupra teritoriilor revendicate de adunarea dela Alba-Iulia. Românii, spune memoriul nu sunt pe acele teritorii autochtoni, ci ei sunt apariția unui proces de imigrare tăcută, neobservată, care s'a făcut în prelungirea de zece secole, până către mijlocul secolului nouăsprezecelea.

E vechea, absurda și de mult spulbertata afirmație a unor istoriografi diletanți și tendențioși de talia lui Robers și Hunfalvi. Istoriografia modernă, cu metodele ei de

cercetare științifică, — aplicate chestiunii românești de un Momsen, Ranke, Iorga, Gibbon, Thiery, Xenopol, Jung, Pic și atâția alții, — va să zică realitatea însăși a acestui domeniu de cercetări, le scapă domnilor dela Védelmi-Liga, căci închiși în sfera minții lor colorate de ficțiuni ei nu mai pot percepe nici un rezultat al nici unei cercetări științifice.

Dar cine se bate azi cu morile de vânt ale „drepturilor istorice“? E vorba iarăși d-lor, de realitate, de stările de fapt de caracterul covârșitor românesc al ținuturilor alipite României. Chiar rezultatul unui proces de revărsare milenară de-am fi — în virtutea cărui temei etic pretindeți a hotărî de soarta pământului românesc? Or, războiul v'a dovedit tot atât de barbari ca pe Nemți, în vremece neamul acesta al nostru, așa rămas în întunerec cum l'ați vrut, a

dovedit un fond de rară frumuseță internă, care nu e decât expresia străvechilor civilizații tracice, elenice și romane, ce s'au păstrat în substraturile fosilare ale sufletului românesc. Cronica faptelor dv. proaspete și cronica faptelor dv. de mâine, — căci nu vă puteți schimba — va face în fața puterilor semnatare dela Paris o viie mărturie de „civilizația turanică“, pe care n'ați putut-o covârși încă sub forța unei civilizații adevărate.

Bazați pe datele statistice oficiale maghiare dela 1910, spun apoi, „apărătorii“ dela Budapesta, — drept al doilea argument de ordin general, — că Românii au o majoritate abia relativă pe pământurile revendicate. — A te face mare și respectat, așa cocoțat în picioroanțele acestei faimoase statistici — e chestiune de gust, în tot cazul foarte semnificativă pentru halul contra-

rilor noștri. Nu mai aruncăm boabe pe pereți, — se va vedea în curând, după un an doi, cum toată sguza întocmirilor artificiale de maghiarizare va dispărea din ținuturile românești, măturată de energiile de viață ale unui neam renăscut. Limpezite de forța acestor energii, vom avea atunci fizionomia etnică adevărată a acestor ținuturi.

Contrarii noștri au crezut și în acest punct, că o etichetă simplă poate să înșele ochii unui Wilson. Le-a scăpat deci iarăși realitatea

Cel de al treilea argument al scriitorilor unguri e încâtva nou în felul său. Ei se arată, anume foarte surprinși de dorința Românilor de a se rupe din cadrele Ungariei. Ei citează, cu o naivitate ingenuă, declarațiile dlui Ștefan C. Pop, ce le-a făcut când România a declarat războiul. „Soldații români, — a spus atunci dl Pop — au dat

în cursul războiului o dovadă eroică a credinței lor către tron și țară. Poporul românesc va apăra țara în fața oricărui dușman“.

Or noi atunci eram în fund de mormânt. Lespedea tirăniei maghiare a căzut grea ca nici odată asupra capetelor noastre. În străinătate toate celelalte cauze naționale ale neamurilor din fosta monarhie ardeau vâlvătaie, iar cauza românească amuțise sugrumată, — nu o mai semnala nimenea. Scufundați sub orizontul oricăror libertăți politice, chestiunea românească vibra ca în mirajul apelor morții, undeva departe, părăsită și uitată. În cadrele politice de stat s'a admis prohibirea integrală a neamului românesc. Ba mai mult: se urma la extirparea lui. Contele de funestă amintire Tisza, dase lozinca pustiirii Ardealului pentruca România să-l găsească țintirim. Pereții temnițelor dogoreau de durerile noastre, iar

negurile din Alpi înfășurau în giulgiul lor umed pe cele mai jalnice victime ale istoriei. Puteau să vorbească atunci la Stockholm socialiștii maghiari Bokányi și Weltner și să spuie ei, că „opresiunea maghiară feudal-șovină e cea mai fără seamăn în lumea întreagă“, — puteau pentrucă la discreția muncitorimei erau toate resorturile tehnicei războiului în Ungaria, dar se putea să spuie d. Ștefan C. Pop care era târât în cameră de porunca unei supreme încercări de-a mai domoli urgia? Se știe că dsa, chiar pentru declarațiile citate, a fost amenințat cu vorbele: „Dle țis'ar potrivi în locul cravatei inelul frânghiei. Insuși contele Tisa, aruncând departe orice rezervă de prevedere politică, — era în zenit paserea Turul atunci! — l-a împrășcat, cu memorabilele cuvinte: „Bucură-te domnule că tot mai trăiești încă!“

Dar a trecut, s'a risipit coșmarul atâtor momente de suferinți aproape apocaliptice.

Mă cearcă o visiune din depărtata-mi copilărie, când mintea-mi era plină de nourii de aur ai basmelor. Se făcea, că un bălaur înfricoșat îneca în fumul și funinginea ce vărsa din nări o pădure de argint, pentruca să n'o atingă razele de soare, Pădurea era fermecată și la atingerea razelor de soare copacii ei cântau ca mii de instrumente minunate. Și a stat pădurea, acea veacuri întregi învăluită și ascunsă razelor de soare de ceața deasă, ce-o sporea mereu asupra ei bălaurul cel avan. Pânăce s'a abătut odată și pe plaiurile acele Făt-frumos, de a retezat capul bălaurului. Eroul a purces apoi în pădure și a frânt o rămurea dela marginea ei. Copacii toți, atunci, ca mii și mii de diapasoane magice, au primit

tipătul ramurei frânte și au prins să vibreze în simfonii cerești, — iar ceața cea deasă s'a risipit în neant.

Simțeam o caldă înseninare, o bucurie sfântă de copil, când mă gândeam la acest sfârșit de poveste. Acum mă încercă aceiaș senzație uitată și — care din noi n'o simte oare ?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuprinsul.

1. Pseudodemocrația maghiară 5
2. Legitimitatea revendicărilor românești 19
3. Pădurea fermecată 51

- Nr. 22—22/d Colinde, cântece de stea și cântecele irozilor. Lei 5'—
- Nr. 23—25. M. Eminescu: Poezii. Lei 20'—
- Nr. 26. Al. Ciura: „Scrisoare în cealaltă lume“, schițe din războiu. Lei 3'—
- Nr. 27—28/d Ion Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace. (G. Lazar, G. Asachi, Ioan Eliade Rădulescu, Barbu Paris Mumuleanu, Al. Hrisoverghi, D. Petrino, Al. Depărățeanu, N. Nicolescu, C. Stamati, V. Cârlova, A. Cantemir, D. Țichindeal, Alex. Donici, G. Alexandrescu, A. Pan, D. Bolintineanu, Al. Sihleanu, G. Barișiu, A. Șaguna, Timotelu Cipariu). Lei 15'—
- Nr. 29—30. Ioan Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace. (Mihail Cogălniceanu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Alexandru Odobescu, Constantin Negruzzi, Gheorghe Panu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, C. A. Rosetti, Cesar Bollac. Lei 15'—
- Nr. 31—34. Ioan Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace. (Tit Maiorescu, Mihail Eminescu, Nicolae Gane, Nicolae Filimon, Ioan Slavici, Ioan Creangă, P. Ispirescu, Gheorghe Coșbuc, Alexandru Vlahuță, I. L. Caragiale, Barbu Șt. Delavrancea, C. Dobrogeanu-Gherea, Ion Gorun, I. Al. Brătescu-Voinești, P. Locusteanu, D. D. Pătrășcanu, Virgil Onițiu și Andrei Bârseanu). Lei 12'—
- Nr. 35—38. Ioan Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace. (N. Iorga, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, I. Al. Basarabescu, Sextil Pușcariu, Ioan Adam, Ioan Ciocârlan, Ion Agârbiceanu, Al. Ciura, Oct. Goga, P. Cerna, Ecaterina Pitiș, Maria Cunțan, Ilarie Chendi, C. Sandu Aldea, Caton Theodorian, Al. Cazaban, Z. Bârsan, Dr. I. Lupaș, G. Raneti, Victor Vlad Deiamarina, G. Galaction, A. Cotruș și M. Codreanu) L. 12'—
- Nr. 39. Toma Cocișlu: Povestiri din natură Lei 3'—
- Nr. 40—40/l. Cântări naționale și alte diverse cântece. Ediția VII. Lei 10'—

- Nr. 41. *Alexandru Leca Morariu*: Dela noi, Povești bucovinene. Lei 3.—
- Nr. 42—45. *V. Alexandri*: Poezii. Vol. I. Lei 8.—
- Nr. 46—48 *V. Alexandri*: Poezii. Vol. II. Lei 6.—
- Nr. 49. *Adam Bolcu*: Povești și Povestiri Lei 3.—
- Nr. 50. *Mauriciu Jokai*: Pitiții din Leaotung Lei 3.—
- Nr. 51—54. *Andrei Mureșianu*: Poezii Lei 8.—
- Nr. 55—56. *Const. Cehan-Racoviță*: „Ardeul.”
Dramă în 4 acte Lei 6.—
- Nr. 57.—57/d. *Ilie Hociotă*: Din lumea duhurilor.
(Credințele poporului) Lei 5.—
- Nr. 58—58/d. *V. Alexandri*: Teatru. I. (Paracliserul, Herșcu boccegiul) Lei 5.—
- Nr. 59—59/h. *V. Alexandri*: Teatru. II. (Cinel-Cinel, Piatra din casă, Nunta țărănească) Lei 10.—
- Nr. 60—60/d. *V. Alexandri*: Teatru. III. (Arvințe și Pepelea, Stan covrigarul, Barbu lăutarul) Lei 5.—
- Nr. 61. *Volbură Poiană*: Ion Burduf. Viața unui copil până în ceasul în care a părăsit școala primară Lei 5.—
- Nr. 62—63. *Teodor Murășanu*: Cioburi de oglindă (Schite și amintiri) Lei 10.—
- Nr. 64. Prof. *Horia Teculescu*: Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului Lei 5.—
- Nr. 65—66 *Emil Isac*: Cartea unui om Lei 10.—
- Nr. 67—68. *I. Agârbicean*: Visurile povestiri L. 10.—
- Nr. 69. *Gavril Todică*: Urgiile naturii Lei 5.—
- Nr. 70. *Sextil Pușcariu*: Literatura română Lei 5.—
- Nr. 71. *Eugeniu Sperantia*: Sub nimbul familiar, schite și povestiri lăuntrice Lei 5.—
- Nr. 72. *Al. Mănciulescu*: Povestiri Lei 5.—
- Nr. 73 *Vasile Savel*: Doine din război și câteva povestiri Lei 5.—
- Nr. 74. *Septimiu Popa*: Povestiri Lei 10.—
- Nr. 75. *Emil Isac*: Notițele mele Lei 10.—
- Nr. 76. *Ion Montani*: Din zile grele Lei 5.—

Pentru tot ce privește „Biblioteca Semănătorul” a se adresa **Librăriei diecezane din Arad.**